

Η ΠΑΡ' ΟΜΗΡΟΥ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ

ΥΠΟ

Κ. Δ. ΖΕΡΓΕΛΗ

(ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀρτίως ἐκδοθείσης συγγραφῆς αὐτοῦ :
ἡ 'Επιστήμη τῆς φύσεως παρ' Ὀμήρῳ).

«Ὡς δ' ὅτ' ἀνήρ χαλκεὺς πέλεκυν μέγαν ἤε σέπερνον
εἶν' ὕδατι ψυχρῷ βάπτει μεγάλα ἰάχοντα,
φαρμάσιων' τὸ γὰρ αὐτὲ σιδήρου γε κράτος ἐστίν,
ὡς τοῦ σίξ' ὀφθαλμοῦ ἐλαϊνέῳ περὶ μογλῷ».

Ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἐγένετο δῆλον, τὰ πλείεστα τῶν μετάλλων, ἂν μὴ καὶ ἅπαντα, εὐρίσκοντο ἐν ξέναις χώραις, ἐνθα φυσικῶ τῷ λόγῳ θὰ ἐγένετο καὶ ἡ καταργασία αὐτῶν ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι αἱ μεταλλουργικαὶ ἐπι' Ὀμήρου ἐν Ἑλλάδι ἐργασίαι ἦσαν ἀπλᾶί τινες καὶ ἀρχέτυποι· ἡ τῆξις, ἡ χώνευσις, ἡ κράσις, καὶ ἡ συγκόλλησις τῶν μετάλλων ὡς ἐκ τε τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ τῶν εὐρεθέντων τῆς προϊστορικῆς, πρὸ τοῦ Ὀμήρου πιθανῶς, ἐποχῆς ὄπλων καὶ λοιπῶν μεταλλικῶν ἀντικειμένων ἀποδείκνυται, ἦσαν μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου γνωσταί, δὲν ἐγένοντο ὅμως ἐν Ἑλλάδι ἀλλ' ἐν ἄλλαις ἀνατολικαῖς ἴσως χώραις (3)· τοῦτο τεκμαίρεται ἰδίᾳ ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς μεταλλουργίας τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, ἅτινα ἦσαν ἀπλοῦς ἀκμων καὶ ἀκμόθετον, πυράγραν, σφύρα κ.τ.λ., δι' ὧν μικρὰς τινος σημασίας ἐργασίας ἠδύναντο νὰ ἐκτελῶσι, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πᾶν τὸ μετὰ λεπτότητος καὶ χάριτος ἐπεξεργασμένον ἀντικείμενον ἀποδίδει ὁ ποιητὴς εἰς ξένους, οἷον Σιδονίους κ.τ.λ. τεχνίτας, ὡς τὰ πλείεστα δὲ εἰς τὸν περικλυτὸν ἀμφιγύην τὸν θεὸν τῆς μεταλλουργικῆς, τῆς μεγαλοφυοῦς τοῦ ὁποίου τέχνης προϊόντα ἦσαν καὶ τὰ μέταλλα τῶν Οὐρανῶν ἀνάκτορα καὶ τὰ ἄλλα θεσπέσια ἐν αὐτοῖς κοσμήματα καὶ ποικίλα ἀντικείμενα.

Ἄλλ' εἰσελθόμεν, ἀναγνώστα, μετὰ τῆς ἀργυροπέζης Θετίδος, εἰς τοῦ σοφοῦ καὶ φιλοπόνου θεοῦ τὸν χάλκεον, τὸν ἀφθιτον, τὸν ἀστερόεντα δόμον (Ἰλ. Σ. 370), ἵνα τελείαν τῆς τέχνης αὐτοῦ λάβωμεν γνῶσιν. Προμολοῦσα ἡ φρουρὸς τοῦ ἐργαστηρίου, ἡ ἐμπνέουσα τὰ θαυμάσια τεχνουργήματα εἰς τὸν κλυτοτέχνην αὐτῆς σύζυγον, ἡ λιπαροκρήδεμος καλὴ Χάρει, ἀγγέλλει ἡμᾶς καθ' ἣν στιγμήν οὗτος καταγίνεται εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν θαυμασίων ἐκείνων τριπόδων, οἵτινες διὰ χρυσῶν τροχίσκων θέλουσι μεταβαίνειν αὐτόματοι (4) εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν θεῶν ὅταν οὗτοι συνεδριάζωσι, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν μετὰ τὸ πέρας ἐπι-

(1) Ὁ Στράβων ἀναφέρει σίδηρον παρὰ τὰ Ἄνδρινα «ἔστι δὲ λίθος δε καίωμενος σιδήρος γίνεται» Στρ. XIII 618.

(2) Ἡρόδ. III. 115.

(3) Ἀρχαιότατοι πάντων μεταλλουργοὶ μυθολογοῦνται οἱ Ἰθαῖοι Δάκτυλοι, οἵτινες ἦσαν δαίμονες τῆς Φουγίας καὶ Κρήτης, οἱ δὲ τῆς νύμφης Ἀγχιάλης, καὶ ὀπαδοὶ τῆς Κυβέλης, πέντε ἢ δεκαπέντε ἢ πενήτηντα δύο τὸν ἀριθμὸν, πρῶτοι τῆν χρῆσιν τοῦ πυρός καὶ τῆς μεταλλουργίας ἐπινοήσαντες· εἰς τούτους ἀποδίδουσιν ὁ Διόδωρος (Liv. V. 64), καὶ ὁ Κλήμης (Clem. Stromat. I. 366 A Edit. Paris) τὴν βαφὴν τοῦ χαλκοῦ.

(4) Αὐτόματοι = αὐτοκίνητοι· ἐκ τούτου ἠθέλησαν τινες νὰ ἐξηγήσωσιν ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ἦσαν ἤδη γνωστα μηχανήματα, οἷα δήπου τὰ τῶν ὀρολογίων, δι' ὧν ἠδύναντο νὰ παύωσι αὐτόματως κινή-

στρέφει· εἰσὶ σχεδὸν περατωμένοι, τοῖς λείπουνσι μόνον τὰ ὅσα ἔτινα ἠτοίμαξε νὰ προσήλωσῃ δι' ἡλῶν, οὗς τότε κατεσκεύαζεν (Ἰλ. Σ. 375). Ἀκούσας τὴν ἡμετέραν ἐπίσκεψιν ὁ περίφημος τεχνίτης, διακόπτει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἀποστρέφας ἀπὸ τοῦ πυρός τὰς φύσας, καὶ συλλέξας εἰς ἀργυρᾶν λάρνακα τὰ λαμπρὰ ὄπλα τῆς δαιμονίας αὐτοῦ τέχνης (Ἰλ. Σ. 410), τὸν ἀκμωνὰ δηλονότι, τὸν ραιστῆρα, τὴν σφύραν καὶ τὴν πυράγραν μετὰ δὲ ταῦτα σπογγίσας ἐπιμελῶς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ κἀθιδρον αὐτοῦ πρόσωπον, τὸν στιβαρὸν αὐχένα καὶ τὰ λαχνήεντα στήθη, ἐνδύεται τὸν χιτῶνα αὐτοῦ καὶ μεταβαίνει πρὸς ὑποδοχὴν ἡμῶν χωλαίνων καὶ στηριζόμενος ἐπὶ παχέος σκήπτρου (Ἰλ. Σ. 416)· δὲν ἔρχεται δὲ μόνος, ἀλλ' ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῶν χρυσῶν αὐτοῦ ἀμφιπόλων, αἵτινες ὁμοιάζον μὲ τελείας νεάνιδας, καθότι καὶ νοῦν καὶ σθένος καὶ φωνὴν ἐκέκτηντο, ἠπίεσταντο δὲ τὴν θείαν τέχνην ἀπὸ τῶν θεῶν καὶ ἔβαινον ἀσθμαίνουσαι ἐκ τοῦ πολλοῦ κόπου (Ἰλ. Σ. 420).

Τοιοῦτον τὸ χάλκειον τοῦ κατασκευαστοῦ τῶν περιφημῶν τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως ὄπλων, πρὸς κατασκευὴν τῶν ὁποίων εἴκοσι φύσαι ἐξέπεμπον εὐπρηστον πνοὴν ζωογονοῦσαν λαμπρὸν πῦρ εἰς χόαντας, ἐν αἷς εἶχεν ἐνθέσει χαλκὸν ἀτειρέα, κασσίτερον καὶ πολῦτιμον χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἅτινα μετὰ τὴν τῆξιν ἦλασε ἐν τῷ ἀκμόθετῳ, κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς κρατερὰν σφύραν, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας πυράγραν (Ἰλ. Σ. 470)· οὕτω ἐργαζόμενος ὁ Ἡραϊστος κατεσκεύαζε τὰ ἐξαισια ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως ἐξ ὧν ἰδίᾳ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν λεπτότητα τῆς τέχνης διεκρίνετο ἡ ἀθάνατος ἀσπίς· καὶ ἄλλα περίφημα τοῦ Ἡραϊστοῦ ἔργα ἀναφέρονται· ἐξόχου λεπτότητος ἦσαν καὶ τὰ τεχνήεντα δεσμὰ δι' ὧν τοσοῦτον ἐπαισχύντως ἐτιμώρησε τὴν φιλέρωτα Κυθήρειαν, τῆς ὁποίας τὸ κάλλος πρὸς τὴν ἀστάθειαν ἠμιλλᾶτο. Τὰ δεσμὰ ταῦτα ἀρρήκτως περιχυθέντα περὶ τῶν ἐραστῶν τὸ σῶμα ὥστε

«οὐδὲ τι κινήσαι μελέων ἦν οὐδ' ἀναεῖραι (Ὁ Θ. 298).»

εἶχον διεγείρει ἀσθεστον τὸν γέλωτα τῶν θεῶν διὰ τὴν εὐφροίαν καὶ τέχνην μεθ' ἧς ἐξεδίκειτο τὴν δεινὴν συμφορὰν ὁ

σεως Beckmann, Beiträge zur Geschichte der Erfindungen. B IX. 1. K). Ὡς καὶ ἄλλαχού, ἐν τῷ τῆς ὀρυκτολογίας κεφαλαίῳ, ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν, προκειμένου περὶ θεῶν, καὶ μόνον, ὁ ποιητὴς παρίστα τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ ὑπερφυσικώτερον, μεγαλοποιῶν τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ ἐξαιρίων ἀναλόγως τῆς θείας αὐτῶν φύσεως νομίζομεν ὅτι οὐκ ὀλίγον τιμᾷ τὴν ὀμηρικὴν ἐποχὴν ἡ ἐντεῦθεν ἐξαγομένη χρῆσις τῶν τροχίσκων, δι' ὧν ἠδύναντο κυλιόμενες εὐχερέστερον νὰ κινῶσι τὰ σκεῦη, καὶ δὴ τοὺς τρίποδας, ἐκ τούτου δὲ ἐραντάσθη ὁ ποιητὴς, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ κ. Κλ. Ραγκαθῆς (Κ. Ραγκαθῆ ὁ καθ' Ὀμ. Οἰκ. βίος σ. 194) νὰ παραστήσῃ αὐτοὺς αὐτοκίνητους, ἀπὸ περὶ ἔργων Θεοῦ ἐπρόκειτο ἡ ἡμετέρα ἐπιμονὴ τοῦ νὰ θέλωμεν ἐπὶ λέξει πάντα αὐστηρῶς νὰ ἐρμηνεύωμεν, εἰς λίαν ἐπισφαλῆ μᾶς φέροι ὁδὸν καὶ δύναται εἰς τὰ γελοιοδέστερα τῶν συμπερασμάτων νὰ μᾶς ἐξωθήσῃ, διότι τοιοῦτω τινὲ πρόφω σκεπτόμενοι ἠδυνάμεθα νὰ υποθέσωμεν ὅτι αἱ ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ἐν συνεχείᾳ ἐξικονιζόμενα πράξεις ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως, χοροί, γάμοι, ἀγῶνες κτλ. (Ἰλ. Σ. 490, 509, 541, 550, 573, 590), ἐπιτυγχάνοντο διὰ περιστροφῶν κατόπλων, τοῦ καλουμένου φανασκοπίου, ἡ ὅτι αἱ χρῆσαι ἀμφιπόλων, (Ἰλ. Σ. 420) αἵτινες εἶχον φωνὴν καὶ νοῦν καὶ σθένος, ἦσαν εἰδὸς τι φωνησοῶν τοῦ Edison πλαγγύων, καὶ καθήξει.

περικλυτός αὐτῶν συναδελφός, καὶ μόνον εἰς τὸν χρυσοῦραπ-
πτιν Ἑρμῆν οὐδεμίαν ἐνεποίησαν αἰσθησίν, προὐκαλέσαντα
μάλιστα τὴν γνωστὴν αὐτοῦ ἀφελῆ καὶ χαρίεσσαν ὁμολο-
γίαν (Ὀδ. Θ. 335).

Ὁ Ἡφαιστος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ θεὸς τῆς μεταλλουργικῆς,
οὗτος σὺν τῇ Ἀθηνᾷ, (ἐξ οὗ καὶ Ἐργάνῃ), ἐδίδαξαν εἰς
τοὺς ἀνθρώπους τὴν θεῖαν τέχνην.

»Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχέυεται ἀνὴρ
ἴδρις, ὃν Ἡφαιστος δέδασεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
τέχνην παντοίαν, χαρίεντα δὲ ἔργα τελέσει.»
(Ὀδ. Ζ. 332).

Ἄλλος διάσημος τεχνίτης ἦτο ὁ Δαίδαλος· ὁ κυκλικὸς
χορὸς, ὃν ὁ Ἡφαιστος κατεσκεύασεν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ
Ἀχιλλέως, παραβάλλεται πρὸς ὅμοιον ὑπ' αὐτοῦ ἐν Κνωσῷ
διὰ τὴν καλλιπλοκαίον Ἀριάνην κατασκευασθέντα (D.
Σ. 950)· πλὴν τούτου καὶ τὰ ἐπιθετὰ **δαίδαλος**, **δαίδαλον**
πολυδαίδαλος, σημαίνοντα μετὰ τέχνης εἰργασμένος, καὶ τὸ
οὐσιαστικὸν **δαίδαλον**, σημαίνει τὸ ἐκ μετάλλου τεχνούρ-
γημα (D. E 176. E. 60). δηλοῦσιν ὅτι ὁ Δαίδαλος ἦτο
μέγας τις τεχνίτης κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους· ἐκτὸς τοῦ
Δαίδαλου διάσημοι τεχνῖται ἀναφέρονται ὁ Φέρεκλος καὶ ὁ
πατὴρ αὐτοῦ Ἀρμονίδης.

«Μηριόνης δὲ Φέρεκλον ἐνήρατο τέκτονος υἱὸν
Ἀρμονίδου, ὃς χερσὶν ἠπίστατο δαίδαλα πάντα
τεύχειν ἔξοχα γὰρ μοι ἐφίλετο Παλλὰς Ἀθήνη».

Ὁ ἐν Πύλῳ Χρυσοχόος Λαέρκης (Ὀδ. Γ. 425, 437) καὶ ὁ ἐν
Ἰθάκῃ Ἰκμάλιος (Ὀδ. Τ. 57).

Καὶ τῶν κοινῶν χρυσοχόων καὶ χαλκίων τὰ ἔργα ἦσαν
ἀπλούτερα βεβαίως, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν ἐργαλείων καὶ
μηχανημάτων ἐξετελοῦντο· ὁ χρυσοχόος Λαέρκης κληθεὶς
ὑπὸ τοῦ Νέστορος ἵνα ἐπιχρυσώσῃ τὰ κέρατα τῆς βοῆς, ἤλθε

»Ὅπλ' ἐν χερσὶν ἔχων χαλκίῃα πείρατα τέχνης
ἀκμονά τε σφυρὰν τε εὐποιήτων τε πυράγονη·
οἷσιν τε χρυσὸν εἰργάζετο.» (Ὀδ. Γ. 425).

Ἦλθε δὲ ὁ γέρον ἱπιπλάτης Νέστωρ φέρων τὸν χρυσὸν
ὃν ἀκήσας· ὁ ἔμπειρος τεχνίτης περιέχει τοὺς κέρασι· ἐπα-
ταὶ ὅθεν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπιχρυσώσις ἐγένετο κατ' ἀπλοῦστα-
τον τρόπον, ἥτοι ὅτι ἐλάμβανον οἱ χρυσοχόοι χρυσὸν, ὃν θερ-
μὸν, καὶ ἐπομένως εὐήλατον, ἤλασον δίδοντες αὐτῷ τὸ ἐκά-
στοτε κατάλληλον σχῆμα· οὐδ' ἐπιτρέπεται ἡμῖν νᾶ ὑπολά-
θωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὑγρὸν διὰ τοῦ πυρὸς τὸν χρυσὸν καθι-
στῶντες περιέχοντο, διότι τοῦτο δὲν ἠδύνατο οὕτως ἐπιχειρῶς
νᾶ γείνη ἐν τοῖς προαυλίαις τοῦ γηραιοῦ βασιλέως, μεταβαί-
νοντος αὐτοῦ τοῦ χαλκίως μετὰ τῶν μνημονευθένων ἀτε-
χνῶν ἐργαλείων.

Ἄλλ' ὁ ἀργυρὸς πῶς ἐπιχρυσούτο; ὡς εἶδμεν ἀναφέ-
ρεται ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ τέχνη τοῦ ἐπιχρυσοῦν τὸν ἀργυρον
διδαχθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡφαιστού (Ὀδ. Ζ.
232, Ψ' 159).

Πιθανὸς τὸν ἀργυρον ἐπιχρυσοῦν κραινύοντες αὐτὸν
μετὰ πολλοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦντες τὴν ἐπιφάνειαν αὐ-
τοῦ, ὡς ἐρέθη ἐν τῷ περὶ στιλπνώσεως τοῦ χρυσοῦ, ἢ καὶ
διὰ συγκολλήσεως τοῦ χρυσοῦ τετηκῶτος ἐπὶ τοῦ ἀργύρου

ὅτι δὲ ἡ κράσις καὶ ἡ συγκόλλησις τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀρ-
γύρου ἦσαν γνωσταί, ἀπόδειξις τὸ μεταλλικὸν κράμα ὁ
ἤλεκτρος, καὶ διάφορα πολύτιμα ἀντικείμενα, οἷον ὁ κρα-
τὴρ ὃν ὁ Μενέλαος ἐδώρησε τῷ Τηλεμάχῳ, ὅστις ἦτο τὸ
καλλίστον καὶ τιμιώτατον τῶν αὐτοῦ κειμηλίων, δῶρον τοῦ
Φαιδίμου βασιλέως τῶν Σιδωνίων (Φοινίκη) ἦτο δὲ ὁλόκλη-
ρος ἀργυρὸς ἔχων τὰ χεῖλη χρυσοῦ κεκραμμένα.

»ἀργύρεος δὲ
ἔστιν ἄπας χρυσοῦ δ' ἐπὶ χεῖλη κεκράνεται
ἔργον δ' Ἡφαιστού· πόρον δὲ οἱ φαίδιμος ἦρος
Σιδωνίων βασιλεύς.» (Ὀδ. Δ. 616).

Ὁμοίως καὶ τὸ τάλαρον (καλαθίσκος), ὅπερ ἡ Ἀλεξάν-
δρη ἢ τοῦ Πολύβου σύζυγος, ὅστις κατῴκει ἐν Θήβαις τῆς
Αἰγύπτου, ἐδώρησε τῇ Ὠραΐᾳ Ἑλένῃ, ἦτο ἀργυροῦν ἔχων τὰ
χεῖλη χρυσοῦ κεκραμμένα (Ὀδ. Δ. 132) ἀλλὰ τὰ πολύτιμα
ταῦτα ἀντικείμενα κατεσκευάσθησαν τὸ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ,
τὸ δὲ ἐν Φοινίῃ, ὅπερ μετὰ πολλῶν ἄλλων παραδειγμάτων
προσεπικυροῦν ἄρχηθεν ἐξεφράσαμεν γνώμην, ὅτι ἡ μεταλ-
λουργία εἶχε μὲν ποιήσει μεγάλας προόδους, οὐχὶ ὅμως ἐν
Ἑλλάδι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν ἀνατολικωτέραις χώραις οἷον ἐν
Αἰγύπτῳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Φοινίῃ, ὅπου εὕρισκοντο καὶ ἀνω-
ρύσσοντο τὰ πλεῖστα τῶν μετάλλων.

Καὶ ἡ μετὰ τοῦ χαλκοῦ κράσις κασιτέρου, καὶ ἡ ἐπι-
κασσιτέρωσις αὐτοῦ, ὡς ἐρέθη ἐν τῷ περὶ κασιτέρου, ἦσαν
ἤδη γνωσταί. Ἄξιον προσοχῆς τυγχάνει ὅτι ἐπὶ Ὀμήρῳ ἠπί-
σταντο τὴν διὰ τῆς ἐν ψυχρῷ ὕδατι καταδύσεως τοῦ θερμοῦ
σιδήρου (βαφῆς), σκληρύνειν αὐτοῦ τοῦ ἀξιοσημειώτου
τούτου γεγονότος μνεία γίνεσθαι ἐν Ὀδ. Γ. 300, ἐνθα ὁ
ποιητὴς παραβάλλει τὸν σισμὸν ὅστις παρήχθη κατὰ τὴν
ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ πελωρίου Κύκλωπος βύθισιν τοῦ πεπυ-
ρακτωμένου μοχλοῦ, πρὸς τὸν σισμὸν ὅστις παράγεται κατὰ
τὴν ἐν ψυχρῷ ὕδατι καταδύσειν σιεπάρου, ἢ πελέκως, δι'
οὗ ὁ χαλκεὺς καθιστᾷ τὸ κράτος τοῦ σιδήρου μέγα.

Ἡ ΠΑΙΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ

Ἐκ τῶν Ἀγγλων ἐλευθεροφρόνων τῶν γενομένων ὀπα-
δῶν τοῦ Λωκίου (Locke) καὶ ἀναπτυσσάντων τὰ διδάγματα
αὐτοῦ οὐδὲ εἰς ὑπάρχει προσεγγίζων εἰς τὸν ὕλισμὸν πλειύ-
τερον τοῦ Ἰωάννου Τολάνδου (John Toland). Ὁ Τολάνδος
ὑπῆρξεν ἴσως ὁ πρῶτος, ὅστις διενεόθη νᾶ θεμελιώσῃ νέαν
θρησκείαν ἐπὶ βάσει καθαρῶς φυσιογνωστικῆς, εἰμὴ ὕλι-
στικῆς. Ἐν τῇ ἑαυτοῦ πραγματείᾳ τῇ ἐπιγραφομένῃ
Κλειδοφόρος (Clidophorus) ποιεῖται μνείαν τοῦ
ἔθους τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἐχόντων δύο διδασκαλίας,
διδασκαλίαν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν διδασκαλίαν, προω-
ρισμένως τὴν μὲν πρώτην χάριν τῶν πολλῶν, τὴν δ' ἑτέραν
χάριν τῶν μαθητῶν τῶν μεμνημένων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ
ταύτῃ παρεμβάλλει ὁ Τολάνδος ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ κεφα-
λαίῳ τῆς εἰρημένης διατριβῆς τὴν ἀκόλουθον ἀνακοίνωσιν
(Mittheilung): «Εἶπον ἐπανειλημμένως ὅτι αἱ δύο διδα-
σκαλῖαι εἶνε σήμερον εἰπὲρ ποτε καὶ ἄλλοτε συχναί, καίτοι
δὲν διακρίνονται οὕτως ἀναπεπταμένως οὐδὲ ζούτω ρητῶς